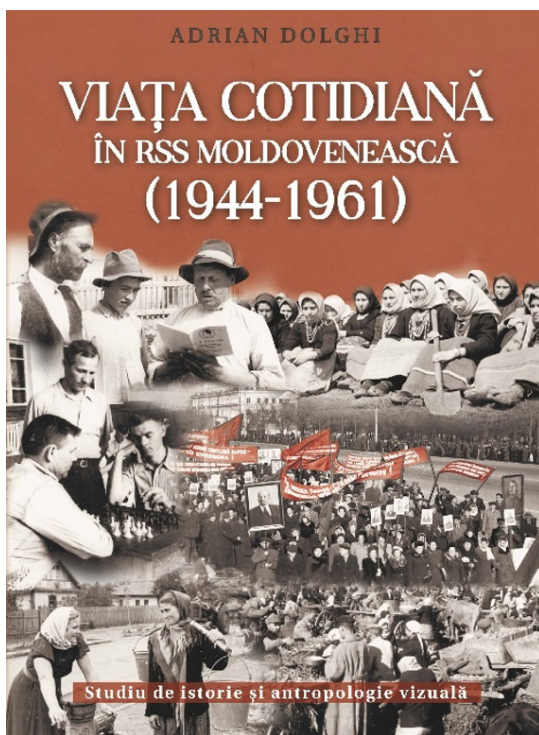

RECENZIE

la cartea lui Adrian Dolghi

„VIAȚA COTIDIANĂ ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ (1944–1961):
STUDIU DE ISTORIE ȘI ANTROPOLOGIE VIZUALĂ”.

Chișinău: Lexon-Prim, 2025”.

La data de 5 septembrie 2025, în sala Centrului MEDIA-COR din incinta Universității de Stat din Moldova, a avut loc lansarea publică a lucrării *Viața cotidiană în RSS Moldovenească (1944–1961): Studiu de istorie și antropologie vizuală*, elaborată de dr. Adrian Dolghi, cercetător științific coordonator la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Lucrarea propune o analiză sistematică în 17 compartimente a unui corpus de 368 de fotografii din primii 17 ani de la reinstaurarea regimului sovietic pe teritoriul RSS Moldovenești (1944–1961), constituind, în egală măsură, un documentar științific de referință și un omagiu simbolic adresat generațiilor născute în perioada interbelică românească, care și-au trăit maturitatea în condiția istorică a regimului sovietic.

Publicarea lucrării a respectat un traseu instituțional riguros, etapele incluzând: cercetarea științifică aprofundată a temei, în cadrul subprogramului intitulat „Dimensiunile valorice ale patrimoniului muzeal în procesul de afirmare a reperelor identitare ale Republicii Moldova pe plan european”; avizarea favorabilă din partea Consiliului Științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală; dubla recenzare realizată de

dr. conf. univ. Valentina Ursu (UPS „Ion Creangă”) și dr. conf. univ. Igor Cașu, director general al ANA; decizia oficială a Comisiei de selecție în cadrul Programului pentru editarea cărții naționale a Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Cartea a fost publicată de Editura „LEXON-PRIM”.

Din punct de vedere tipografic, lucrarea se distinge prin calitate poligrafică înaltă: copertă cartonată și colorată, pagini din hârtie solidă și lucioasă, iar colecția de fotografii alb-negru, reprodusă în conformitate cu originalele, este clară și însoțită de legende explicative. Calitățile tipografice, coroborate cu valoarea conținutului științific, conferă lucrării statutul unei opere de referință pentru cunoașterea istoriei spațiului pruto-nistean din perioada postbelică.

Lucrarea este structurată conform rigorilor academice clasice: Cuprins; trei compartimente introductive: „Argument”, „Sursele fotografiilor și abrevierile folosite” și „Mulțumiri”; 17 Compartimente însoțite de 368 de fotografii din 109 localități; „Concluzii”; și „Bibliografie”, totalizând 204 pagini.

În *Argument*, autorul justifică delimitarea cronologică 1944–1961 prin raportare la declarația PCUS privind încheierea etapei de construcție a socialismului și tranziția la etapa construcției comunismului. Această ancorare politico-ideologică reprezintă un cadru analitic pertinent, mai ales în contextul în care memoria colectivă a „șantierelor” sovietice de deconstrucție a comunităților umane multisekulare de pe teritoriul dintre Prut și Nistru a fost sistematic suprimată. Autorul subliniază, de asemenea, că „patrimoniul fotografic oferă perspective largi și promițătoare pentru viitoarele cercetări” (p. 7), perspectivă pe deplin justificată de materialul documentar prezentat în cuprinsul volumului.

Secțiunea dedicată surselor fotografice identifică un spectru larg de instituții muzeale și de arhivă a căror contribuție a fost esențială pentru realizarea proiectului: Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală;

Agenția Națională a Arhivelor; Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei; Arhiva Institutului Patrimoniului Cultural; Muzeul de Istorie și Etnografie „Nicolae Bulat” din orașul Soroca; Muzeul Raional de Istorie și Etnografie din Căușeni; Muzeul Local de Istorie și Etnografie din satul Trușeni; Muzeul de Istorie și Etnografie din satul Ciuciuleni; Galeria Colecțiilor Petru Costin, orașul Ialoveni; Muzeul Raional de Istorie și Etnografie „Anatol Candu”, satul Văsieni, raionul Ialoveni; un șir de albume de familie.

Compartimentul I, intitulat „Documentarea vizuală în cercetările istorice și etnologice din Basarabia și Republica Moldova (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XXI)”, este dezvoltat pe 31 de pagini și structurat în cinci subcompartimente, corespunzând unor articole științifice publicate anterior de autor. Cele 55 de surse indicate în notele de subsol completează bibliografia generală a lucrării, alcătuită din 67 de titluri. Subcompartimentele abordează tematic: istoria artei fotografice în Basarabia; fotografia în calitate de document istoric; documentarea vizuală în cercetările Institutului Social Român din Basarabia; documentarea vizuală ca metodă de cercetare etnologică; fotografia politico-propagandistă din perioada postbelică. Este efectuată, în baza surselor istoriografice o scurtă istorie a fotografiei menționând la pagina 14 că „fotografia a apărut în Basarabia în 1854, odată cu deschiderea primului atelier fotografic de către Eduard Glewski”, informație citată din lucrarea „Antologia fotografiei basarabene” (2014), a cercetătorului Mihai Potârniche. Compartimentul constituie în ansamblu o prelegere academică riguroasă despre istoriografia fotografiei din spațiul Pruto-Nistrean.

Compartimentul II „Aspecte teoretice privind utilizarea fotografiei în calitate de document istoric în cercetarea vieții cotidiene din RSS Moldovenească în anii 1944–1961”, expus pe opt pagini, este structurat în trei subcompartimente: „Metode și aspecte teoretice ale interpretării surselor fotografice”, „Clasificarea fotografiilor”, „Subiecte și spații culturale surprinse în fotografii”, și este însoțit de concluzii. De o relevanță deosebită este observația autorului privind instrumentalizarea fotografiei ca „material” în procesul de „construcție a comunismului” (p. 45). Această funcție propagandistică a fotografiei era condiționată de mai mulți factori concurenți: politic – evitarea oricărei imagini susceptibile de a compromite imaginea regimului; economic – minimizarea risipei de materiale fotografice; financiar – caracterul costisitor și inaccessibil al fotografiei pentru marea majoritate a populației; social – selecția clientelei de către fotograf în funcție de statutul social al subiectului.

Relevantă în acest context este mărturia privind fotograful Stepan Coroid din satul Bravicea, veteran de război și membru de partid, care practica o selecție socială riguroasă a subiectelor fotografiate, privilegiind membrii de partid, funcționarii instituțiilor colhoznice, școlare și medicale, în detrimentul colhoznicilor de rând. Această practică explică absența cvasi-totală a fotografiilor din copilăria multor localnici născuți în perioada imediat postbelică.

Compartimentul III „Locuința și condițiile de trai în mediul rural”, expus textual pe patru pagini și însoțit de 36 de fotografii, documentează materialele de construcție specifice locuinței rurale (chirpic, cotileț, cărămidă, stuf, șindrilă, lut, paie, ardezie), accesoriile interioare (covorul, lăicerul, patul, masa, lampa, icoana) și penetrarea treptată a tehnologiei moderne (curentul electric, radioul cu tranzistor, fierul de călcat electric). Fotografia de deschidere a Compartimentului – „Țărani vânzând covoare la piața din Râbnîța, iulie 1947” (p. 53) – constituie un document vizual excepțional, evocat și în literatura de specialitate postbelică ca expresie a dramatismului foametei din 1946–1947, perioadă în care populația rurală era constrânsă să vândă ultimele obiecte de valoare din gospodărie pentru procurarea celor necesare traiului.

Compartimentul IV „Locuința și condițiile de trai în mediul urban”, desfășurat pe trei pagini și însoțit de 32 de fotografii, surprinde coexistența mai multor generații în același spațiu locativ – fenomen uzual și uneori instrumentalizat social pentru obținerea unui drept suplimentar de locuit. Fotografia „Mutarea în casă nouă...” (p. 79), în care apare un cărucior pentru copii – obiect de certă noutate și pentru mediul urban al epocii –, este relevantă nu doar ca document vizual, ci și ca indiciu al privilegiilor de care se bucurau colaboratorii instituțiilor științifice, adesea de proveniență extra-republicană, față de lucrătorii din construcții sau industrie, conform concluziilor altor studii de specialitate.

Compartimentul V „Transformările în vestimentația populației RSSM”, desfășurat pe două pagini și însoțit de 39 de fotografii, oferă o analiză valoroasă a două aspecte: rolul podoabelor tradiționale (mărgele, cercei, brățări, inele) în practica populară de protecție simbolică împotriva răului – perpetuând o mentalitate colec-

tivă cu rădăcini pre-creștine – și evoluția costumului național în perioada postbelică. Examinând fotografiile ce surprind costume naționale din perioada 1956–1957 (pp. 91, 93, 94, 157, 166, 185, 187, 188), se constată o inflexiune stilistică semnificativă față de modelele anterioare anului 1944: fuste largi, cu falduri, ornamentate cu panglici colorate pe orizontală, element comun portului național ucrainean. Această observație constituie un argument solid pentru inițierea unui studiu științific distinct dedicat influențelor etnoculturale în evoluția costumului național din RSS Moldovenească. Consemnăm, în acest sens, că în perioada în care Bravicea a funcționat ca raion (1941–1940; 1944–1956), reprezentanții administrației sovietice locale erau, în covârșitoarea lor majoritate, de origine ucraineană, ceea ce poate explica, cel puțin parțial, difuzarea acestor influențe vestimentare.

Compartimentul VI „Aprovizionarea cu produse alimentare a populației. Sisteme de alimentație publică”, desfășurat pe două pagini și însoțit de 30 de fotografii, documentează structuri de aprovizionare și practici sociale specifice perioadei. Două fotografii de la pagina 103 evidențiază persistența aranjamentului tradițional pe criterii de gen la mese – reminiscență a normei eclesiastice –, practică ce a supraviețuit mult dincolo de 1961, inclusiv în contextul praznicelor comemorative. Fotografia de la pagina 106, în care apare o femeie cu rochie scurtă – contrastând cu lungimea convențională a veșmintelor feminine ale epocii –, ilustrează tensiunea socială generată de difuzarea modei urbane în mediul rural, fenomen perceput ca o sfidare a conservatorismului comunitar. Fotografia „Bucătăria de lapte, satul Larga, raionul Lipcani, 1959” (p. 108) atestă existența unui sistem organizat de distribuție a laptelui pentru sugari – pe baza prescripției medicale pediatrie –, sistem care a funcționat în unele localități până în deceniile ulterioare. În comunele cu ferme zootehnice de tip „complex KRS” (vite mari cornute), accesul la lapte era reglementat de facto de vânzătoare, care stabileau cantitățile permise per cumpărător, în funcție de stocul disponibil și de proximitatea sărbătorilor religioase.

Compartimentul VII „Reprezentarea sistemului de sănătate publică”, desfășurat pe trei pagini și însoțit de 5 fotografii, oferă un cadru analitic pentru înțelegerea politicilor de infrastructură ale regimului sovietic. Studiul de caz al localității Bravicea – fostă plasă în perioada românească, ulterior raion între 1940–1941 și 1944–1956 – este ilustrativ pentru ierarhia de priorități a regimului: prima construcție de anvergură din sat a fost clădirea centrului raional de partid („raikom-ul”), finalizată în 1954, reconvertită în spital după 1956, când raionul a fost transferat la Călărași. Simbolurile comuniste gravate în tencuiala exterioară – steaua, secera și ciocanul – atestă și astăzi destinația inițială a imobilului. Clădirea școlii cu trei etaje, construită ulterior și inaugurată în 1957, reflectă aceeași logică de prioritizare: structurile de conducere politică precedă sistematic investițiile în educație și sănătate publică.

Compartimentul VIII „Munca țăranilor în colhoz”, cu o descriere pe trei pagini și 45 de fotografii atașate, oferă unele dintre cele mai incisive documente vizuale ale volumului. Fotografiile ce surprind procesul de confiscare a recoltelor de cereale de către „hlebări” – termen folosit de localnicii din Bravicea pentru a desemna agenții de colectare forțată, identificați prin strigătul „hleba davai” („dați pâinea”) – constituie o măturie emblematică a unuia dintre cele mai traumatizante fenomene ale istoriei RSS Moldovenești, cu consecințe ample și bine documentate după 1991. Fotografiile „Tratarea tulpinelor pomilor bătrâni în livada din satul Cioburciu, 1950” (nr. 2, p. 121) și „Învelirea tulpinii copacilor cu bandaj din hârtie împotriva dăunătorilor” (nr. 3) documentează metode de protecție fitosanitară. Din perspectivă științifică, acestea ilustrează tehnica răzuirii scoarței exfoliate toamna – sub care hibernează sau se împușcă diverse specii de insecte –, urmată de aplicarea unui strat de argilă sau pastă pomicidă pe leziunile produse de omizile sfredelitorilor de tulpini. Instalarea brâielor-capcane din carton gofrat în perioada de vegetație estivală (vizibile în cea de-a doua fotografie) este o metodă de capturare a larvelor de viermele merelor (*Cydia pomonella*) în migrarea lor spre sol, metodă aplicabilă și în prezent în plantațiile mici și în scopuri de monitoring entomologic. Fotografia „Cârmuirea colhozului din satul Ivancea, raionul Orhei” (nr. 3, p. 129) surprinde un conac boieresc confiscat și convertit în sediu al administrației colhoznice, după deportarea sau reprimarea foștilor proprietari – exemplu elocvent al politicii de expropriere și redistribuire a proprietății private de către regimul sovietic.

Compartimentul IX „Munca muncitorilor în fabrici și uzine”, desfășurat pe două pagini și însoțit de 20 de fotografii, analizează condiția socială a muncitorimii urbane, preponderent de origine rurală. Autorul sur-

prinde cu acuitate supraaglomerarea caracteristică căminelor muncitorești, fenomen cu implicații profunde pentru calitatea vieții, îndelung neglijat de istoriografia de specialitate și care merită o cercetare dedicată.

Compartimentul X „Aspecte din viața cotidiană a nomenclaturii”, cu un text de 1,5 pagini și 7 fotografii, ridică o problemă de critică a surselor cu valoare metodologică. Legenda fotografiei „Conducătorii CC... la expoziția dedicată celor 25 de ani ai RSS Moldovenești..., organizată în octombrie 1949” (p. 137) implică fondarea RSSM în 1924 – dată ce corespunde, de fapt, constituirii Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești pe teritoriul Transnistriei, Basarabia aparținând în acea perioadă Regatului României. Legenda fotografiei „Mitingul colhoznicilor din colhozul «Lenin»... cu ocazia aniversării de 40 de ani de la constituirea RSSM, 1957” (nr. 2, p. 155) trimite, prin calcul retrospectiv, la anul 1917 – evidențiind progresiva îndrăzneală a manipulărilor cronologice ale propagandei sovietice. Aceste două exemple ilustrează valoarea de document critic a volumului, care contribuie la restabilirea corectitudinii datelor cronologice. Fotografia „Plenara... 1954” (nr. 3, p. 138) reflectă structura patriarhală a puterii comuniste, în care femeile erau sistematic marginalizate din sferele de decizie – un contrast semnificativ față de fotografia de la pagina 159 (nr. 1), în care prezența masivă a femeilor în sală poate fi pusă în legătură cu modelul promovat de N. S. Hrușciiov, care apărea public alături de soția sa, stimulând astfel o formă de solidaritate și vizibilitate feminină.

Compartimentul XI „Viața cotidiană sub impactul propagandei comuniste”, descris pe două pagini și însoțit de 33 de fotografii, documentează mecanismele de control ideologic al populației. Fotografii ce surprind cititul colectiv al ziarelor de partid evocă practica „Cercului politic”, organizat cu caracter obligatoriu în cadrul diverselor instituții și întreprinderi – inclusiv în Bravicea, unde ședințele săptămânale ale sovhozului-fabrică aveau loc în incinta Școlii medii, în fiecare zi de luni, între orele 18:00–19:00. Participanții aveau obligația de a achiziționa ziarele republicane de la chioșcul local, de a le lectura individual și de a discuta în cadrul cercului evenimentele politice ale săptămânii – congrese, plenary, planuri cincinale, sărbători de stat. Interesant din perspectiva sociologiei puterii este că, în etapele târzii ale regimului, Cercul politic devenise o activitate formală, goală de conținut real, lectorii lipsind frecvent, iar ședințele degenerând în interacțiuni informale între colegi. Instituția s-a desființat odată cu lansarea politicii de glasnost și perestroika de către M.S. Gorbaciov, fără niciun act oficial de desființare – simetric cu modul în care fusese înființată.

Compartimentul XII „Calendarul roșu – sărbătorile și ceremoniile sovietice”, dezvoltat pe 1,5 pagini și ilustrat cu 11 fotografii, surprinde întregul calendar festiv sovietic, de la 1 ianuarie la 7 noiembrie. Participarea la aceste manifestări era obligatorie pentru elevi, studenți și angajați, sub supravegherea directă a secretarilor de partid, a președinților de sindicat, a directorilor de sovhozuri și a altor funcționari cu responsabilități de mobilizare colectivă. Juxtapunerea celor două fotografii de la pagina 155 – una din Chișinău și alta din satul Cioburciu, raionul Tiraspol – vizualizează cu pregnantă claritate decalajul vestimentar și, implicit, social dintre mediul urban și cel rural, diferență care, în contextul epocii, constituia o sursă recurentă de stigmatizare și excludere socială.

Compartimentul XIII „Timpul liber al populației din RSSM: între controlul ideologic și expresii ale libertății individuale”, desfășurat pe 1,5 pagini și pe baza a 24 de fotografii, constituie, prin conținut, Compartimentul cu cel mai pronunțat caracter pozitiv al volumului. Imaginile documentează practici culturale și sportive ale epocii: audiția la patefon; petreceri de bun-venit la reîntoarcerea din armată; activități de lectură în biblioteci; recreere în parcuri publice; jocuri de șah și table; fotbal, volei, turism; spectacole în aer liber; hramuri de familie și de sat; dansuri populare în costume naționale; picnicuri de 1 Mai în păduri. Frecvența ridicată a expresiilor faciale de bucurie și spontaneitate în aceste fotografii reflectă dimensiunea autentică a vieții cotidiene, dincolo de spectacolul propagandistic al regimului.

Compartimentul XIV „Instantanee vizuale ale obiceiurilor de familie”, descris pe trei pagini și însoțit de 40 de fotografii, este structurat în jurul ciclului de viață, urmând logica metricelor eclesiastice: nașterea și botezul (înregistrarea festivă în „Camera Fericirii” de la sovietele sătești sau comitetele executive, ca substitut al botezului religios); căsătoria (14 fotografii cu chipurile miresei); înmormântarea. Autorul analizează cu precizie mecanismele prin care regimul sovietic a încercat să desacralizeze evenimentele de familie, promovând alternative laice și ritualuri civice în locul celor religioase tradiționale. Rezistența cea

mai redusă la această presiune s-a înregistrat în cazul înmormântărilor, unde generațiile vârstnice au impus menținerea ritualurilor creștine tradiționale.

Dezrădăcinarea totală s-a dovedit imposibilă din cel puțin două motive structurale: pe de o parte, regimul nu a reușit să închidă toate lăcașurile de cult, astfel că un minim de practicare a vieții religioase s-a perpetuat în numeroase localități; pe de altă parte, credincioșii au recurs sistematic la strategii de evitare a conflictului cu autoritățile locale, practicând ritualurile religioase în clandestinitate. O mărturie semnificativă în acest sens este aceea a botezului efectuat de preotul Ioachim Burlea – retras în Bravicea după închiderea Mănăstirii Țigănești – într-o chilie improvizată, în prezența a cinci persoane, în condițiile strictei confidențialități. Similar, copiii unor familii de comuniști cu funcții de partid au fost botezați în secret, fără ca vecinii sau colegii să depună denunțuri – sugerând existența unui consens tacit la nivelul comunității locale în privința toleranței față de aceste practici discrete.

Referitor la înregistrarea festivă a căsătoriilor la sovietele sătești, această practică era accesibilă preponderent familiilor cu o situație materială mai bună, întrucât implica cheltuieli suplimentare considerabile: vestimentație de calitate superioară pentru miri; „legătorile” nașilor și vorniceilor mai elaborate; un număr mai mare de fotografii de comandă; șampanii și deserturi servite separat de masa mare a nunții, în cadrul unui ritual ce putea dura două-trei ore. Depunerea de flori la monumentul eroilor sovietici – prevăzută în protocolul oficial – era rareori respectată de miri în practică. Remarcăm, de asemenea, utilizarea de către autor a termenului „vornicel” care provine de la cuvântul „vornic”, iar acesta de la «Двор» (curte), însă la rândului lui și acesta provine din germană „hof”. Cuvântul „drușca” (dispărut și înlocuit cu vornicică) provine de la «підрушка» din ucraineană, și care se traduce prietenă.

Compartimentul XV „Reprezentări ale obiceiurilor calendaristice”, Compartiment de 1,5 pagini însoțit de 9 fotografii, documentează transformarea practicilor festive calendaristice sub presiunea ideologiei sovietice. Bradul de Anul Nou, împodobit cu steluța cu cinci colțuri „a lui Lenin” în locul stelei cu șase colțuri (steaua lui David) sau cu opt colțuri (steaua Sfintei Maria), devine un simbol al substituirii semantice operate de regim. Fotografiile cu Moș Crăciun, steaua sfântă, sorcova și alte tradiții cu conotații religioase sunt semnificativ mai rare, explicabil prin selectivitatea fotografiilor locali, care evitau documentarea practicilor interzise sau tolerate cu reticență de regim. Fotografia „Paștele Blajinilor în satul Trușeni” (nr. 2, p. 183), în care sunt surprinse exclusiv femeii și copiii, documentează adaptarea practicii rituale la noul calendar de muncă sovietic: transformarea zilei de luni în zi lucrătoare a determinat deplasarea comemorării la cimitir spre duminică. Femeile vârstnice, fără obligații profesionale sau de partid, au continuat să mențină tradiția, ritualizând pomenirea celor trecuți din viață la masa improvizată de la cimitir.

Compartimentul XVI „Imagini ale practicării obiceiurilor comunitare”, cu explicații pe 1,5 pagini și însoțit de 17 fotografii, documentează rezistența și adaptarea unor instituții comunitare fundamentale: hramul satului, hora, petrecerea la armată, claca. Exemplul Bravicea – unde hramul se celebrează la 6 mai, de sărbătoarea „Sf. M. M. Gheorghe”, suprapusă cu intervalul 1–9 mai, marcat de regimul sovietic ca perioadă de sărbătoare oficială – ilustrează cu subtilitate modalitățile prin care practicile religioase și cele laice au coexistat, uneori în complicitate involuntară. Hora și jocul comunitar s-au restrâns treptat la evenimentele de nuntă, în timp ce petrecerile la armată erau organizate doar de familiile cu posibilități materiale, considerate, în comunitățile mai austere, drept o manifestare a alintului incompatibil cu statutul de bărbat matur. Practica clăcii – formă tradițională de muncă cooperativă –, deși în declin din cauza transformărilor tehnice ale proceselor de construcție, supraviețuiește în unele localități în contextul activităților sezoniere, cum este culesul viei. Fotografia „Hora în zi de duminică, 1945, raionul Soroca” (p. 185) constituie un document vizual de excepție: vestimentația participanților – cămăși înflorate și fuste negre – diferă semnificativ de costumele din fotografiile ulterioare anului 1956 (pp. 93, 94, 157, 166, 186, 187, 188), în care predomină fustele largi cu falduri ornamentate cu panglici orizontale colorate și ilicul (vesta) – elemente identificate ca influențe ale portului național ucrainean. Această diferență diacronică vizualizată merită o investigație științifică sistematică.

Compartimentul XVII „Copilăria în mediul tradițional și sovietic”, cu text de o pagină și însoțit de 17 fotografii, analizează condiția copilului din RSSM în tensiunea dintre două sisteme de valori antagoniste. Autorul formulează o observație cu valoare de teză: „În anii 1944–1961, copiii din RSSM s-au pomenit

prinși între două lumi contradictorii: cea sovietică, oficială, și cea a mediului tradițional, din care își trăgea originea (familia, satul, rudele)” (p. 191). Această „dualitate”, afirmă autorul, „a creat un conflict între valorile autentice ale comunității și ideologia impusă de regimul sovietic, în cele din urmă, valorile tradiționale reușind să triumfe din punct de vedere spiritual” (p. 191). Conflictul astfel descris nu se manifesta exclusiv la nivelul raportului individ–instituție, ci pătrundea în structura internă a familiei, generând tensiuni intergeneraționale între părinții formați în tradiția religioasă interbelică și copiii socializați în școala sovietică laică. Fotografia „Grădinița-creșă din sovhozul Biruința, raionul Sorooca, 1957” (nr. 2, p. 194) atestă condiția extrem de fragedă a copiilor aflați în îngrijire instituțională – consecință directă a regimului concediului postnatal de doar 56 de zile, în vigoare până în 1956, când s-a acordat dreptul la un concediu suplimentar din cont propriu de până la trei luni, fără remunerație, cu păstrarea vechimii în muncă. Dreptul la concediu postnatal pentru mamele membre ale colhozurilor a fost recunoscut abia din 1 ianuarie 1965.

Autorul formulează *concluziile* volumului pe 1,5 pagini, în fața imaginii unui cartier din Chișinău, trecând în revistă transformările fundamentale produse de regimul sovietic în structura vieții cotidiene dintre Prut și Nistru: limitarea sau interzicerea practicii religioase; colectivizarea forțată a muncii; reorganizarea geometrizată a satelor și a locuințelor; electricizarea, radioficarea, intensificarea și industrializarea agriculturii și alimentației; manipularea și ideologizarea maselor prin organizațiile de pionieri, comsomoliști, comuniști și sindicate; migrația accelerată spre zonele urbane.

Toate aceste transformări s-au desfășurat în contrast cu efortul constant al populației de a conserva elementele identitare fundamentale: credința în Dumnezeu, icoana din casa-mare, prosopul, covorul, sărbătorile religioase, tradițiile laice, portul național, cântecul, strigătura și dansul popular. Consecințele primei perioade postbelice (1944–1961) s-au sedimentat în conștiința colectivă a generațiilor ulterioare, ale căror ecouri sunt perceptibile și în prezent.

Lucrarea „Viața cotidiană în RSS Moldovenească (1944–1961): Studiu de istorie și antropologie vizuală”, semnată de dr. Adrian Dolghi, reprezintă o contribuție științifică de valoare incontestabilă la cunoașterea istoriei sociale și culturale a spațiului pruto-nistean în deceniile postbelice. Prin îmbinarea rigorii metodologice a cercetării istorice cu instrumentarul antropologiei vizuale, autorul reușește să confere documentului fotografic statutul epistemologic al unei surse primare, valorificând un patrimoniu imagistic în mare parte inedit. Profunzimea analizei, densitatea aparatului critic și coerentă structurare a materialului documentar recomandă cu fermitate această lucrare cercetătorilor din domeniul istoriei, etnologiei, antropologiei culturale și științelor comunicării, constituind, totodată, un instrument de referință pentru înțelegerea moștenirii complexe a perioadei sovietice în Republica Moldova.

Asea M. TIMUȘ,
doctor în agricultură, conferențiar universitar,
Școala Doctorală de Științe Umanistice și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova